

(i) Printed Pages: 7

Roll No. ....

(ii) Questions : 9

Sub. Code :

2	6	7	9
---	---	---	---

Exam. Code :

0	3	1	0
---	---	---	---

Master of Arts (Economics) 4th Semester

1059

Opt(i) : ECONOMICS OF AGRICULTURE—II

Paper—MAECO-403 & 404 (In all Mediums)

Time Allowed : Three Hours]

[Maximum Marks : 80

Note :— Attempt *five* questions in all, including question number 1 which is compulsory and selecting *one* question from each unit.

1. Attempt any *ten* of the following in **25-30** words each :

- (a) Two financial characteristics of agriculture.
- (b) Meaning of Agri-business.
- (c) Define marketing efficiency.
- (d) Need for institutional sources of rural credit in India.
- (e) Meaning and extent of rural indebtedness.
- (f) Any two causes for inefficiency in agricultural marketing system.
- (g) Define vertical market relationships in agricultural marketing.
- (h) Meaning of market margins.

(i) Printed Pages: 7

Roll No. ....

(ii) Questions : 9

Sub. Code :

2	6	7	9
---	---	---	---

Exam. Code :

0	3	1	0
---	---	---	---

Master of Arts (Economics) 4th Semester

1059

Opt(i) : ECONOMICS OF AGRICULTURE—II

Paper—MAECO-403 & 404 (In all Mediums)

Time Allowed : Three Hours]

[Maximum Marks : 80

Note :— Attempt *five* questions in all, including question number 1 which is compulsory and selecting *one* question from each unit.

1. Attempt any *ten* of the following in **25-30** words each :
  - (a) Two financial characteristics of agriculture.
  - (b) Meaning of Agri-business.
  - (c) Define marketing efficiency.
  - (d) Need for institutional sources of rural credit in India.
  - (e) Meaning and extent of rural indebtedness.
  - (f) Any two causes for inefficiency in agricultural marketing system.
  - (g) Define vertical market relationships in agricultural marketing.
  - (h) Meaning of market margins.

- (i) Differentiate between price and income instability.
- (j) Meaning of commodity option market.
- (k) Working of buffer stock system.
- (l) Define 'food security'.
- (m) Removal of subsidies on agriculture by World Trade Organisation.
- (n) Meaning of sustainable agriculture.
- (o) Performance of agriculture in XII plan. $10 \times 2 = 20$

UNIT—I

- 2. Explain in detail Borrower's credit risks along with their coping mechanism. $7\frac{1}{2} + 7\frac{1}{2}$
- 3. Discuss the structure and functions of various institutional sources of rural credit in India. 15

UNIT—II

- 4. What do you understand by 'Farmers' Co-operatives' ? Explain the problems and prospects of such co-operatives in developing countries like India. $5 + 5 + 5$
- 5. What are the causes of price and income instability in agriculture ? Explain different measures to deal with this problem. $7\frac{1}{2} + 7\frac{1}{2}$

- (i) Differentiate between price and income instability.
- (j) Meaning of commodity option market.
- (k) Working of buffer stock system.
- (l) Define 'food security'.
- (m) Removal of subsidies on agriculture by World Trade Organisation.
- (n) Meaning of sustainable agriculture.
- (o) Performance of agriculture in XII plan. $10 \times 2 = 20$

UNIT—I

- 2. Explain in detail Borrower's credit risks along with their coping mechanism. $7\frac{1}{2} + 7\frac{1}{2}$
- 3. Discuss the structure and functions of various institutional sources of rural credit in India. 15

UNIT—II

- 4. What do you understand by 'Farmers' Co-operatives' ? Explain the problems and prospects of such co-operatives in developing countries like India. $5 + 5 + 5$
- 5. What are the causes of price and income instability in agriculture ? Explain different measures to deal with this problem. $7\frac{1}{2} + 7\frac{1}{2}$

UNIT—III

6. What are the major threats to food security in developing countries ? Mention different "Food Assistance Programmes" to reduce these threats. 5+10
7. Explain the main features of international trade. What changes have been seen in this trade after setting up of World Trade Organisation ? 5+10

UNIT—IV

8. Write a detailed note on opportunities and challenges for Indian agriculture in the post-reform era. 15
9. Mention the main objectives and features of "National Agricultural Policy". 15

(हिन्दी माध्यम)

नोट :- प्रश्न संख्या 1 जो कि अनिवार्य है। तथा प्रत्येक यूनिट में से एक प्रश्न का चयन कर, कुल पाँच प्रश्न करें।

1. निम्नलिखित में से कोई 10, प्रत्येक 25-30 शब्दों में करें :

(क) कृषि की दो वित्तीय विशेषताएँ।

(ख) कृषि-व्यवसाय का अर्थ।

(ग) विपणन दक्षता को परिभाषित करें।

(घ) भारत में ग्रामीण ऋण के संस्थागत स्रोतों की आवश्यकता।

(ङ) ग्रामीण ऋणग्रस्तता का अर्थ और सीमा।

- (च) कृषि विपणन प्रणाली में अक्षमता के लिए कोई दो कारण।
- (छ) कृषि विपणन में ऊर्ध्वाधर बाजार संबंधों को परिभाषित करें।
- (ज) बाजार मार्जिन का अर्थ।
- (झ) मूल्य और आय अस्थिरता के बीच अंतर स्पष्ट करें।
- (ञ) कमोडिटी विकल्प बाजार का अर्थ।
- (ट) बफर स्टॉक सिस्टम की कार्यप्रणाली।
- (ठ) खाद्य सुरक्षा को परिभाषित करें।
- (ड) विश्व व्यापार संगठन द्वारा कृषि पर सब्सिडी को हटाना।
- (ढ) स्थायी कृषि का अर्थ।
- (ण) बारहवीं योजना में कृषि का प्रदर्शन। 10×2=20

यूनिट-I

2. बोरोअर (Borrower) के क्रेडिट जोखिम के साथ-साथ उनके मांग तंत्र के बारे में विस्तृत व्याख्या करें। 7½+7½
3. भारत में ग्रामीण ऋण के विभिन्न संस्थागत स्रोतों की संरचना और कार्यों पर चर्चा करें। 15

यूनिट-II

4. 'किसान सहकारिता' से आप क्या समझते हैं ? भारत जैसे विकासशील देशों में ऐसी सहकारिताओं की समस्याओं और संभावनाओं की व्याख्या करें। 5+5+5
5. कृषि में मूल्य और आय अस्थिरता के कारण क्या हैं ? इस समस्या से निपटने के लिए विभिन्न उपायों की व्याख्या करें। 7½+7½

ਯੂਨਿਟ-III

6. ਵਿਕਾਸਸ਼ੀਲ ਦੇਸ਼ਾਂ में खाद्य सुरक्षा के लिए प्रमुख खतरे क्या हैं ? इन खतरों को कम करने के लिए विभिन्न “खाद्य सहायता कार्यक्रमों” का उल्लेख करें। 5+10
7. अंतर्राष्ट्रीय व्यापार की मुख्य विशेषताओं की व्याख्या करें। विश्व व्यापार संगठन की स्थापना के बाद इस व्यापार में क्या परिवर्तन देखे गए हैं ? 5+10

ਯੂਨਿਟ-IV

8. सुधार के बाद के युग में भारतीय कृषि के लिए अवसरों और चुनौतियों पर एक विस्तृत नोट लिखें। 15
9. “राष्ट्रीय कृषि नीति” के मुख्य उद्देश्यों और विशेषताओं का उल्लेख करें। 15

(ਪੰਜਾਬੀ ਅਨੁਵਾਦ)

ਨੋਟ :— ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਨੰਬਰ 1 ਜੋ ਕਿ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ ਅਤੇ ਹਰੇਕ ਯੂਨਿਟ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਦੀ ਚੋਣ ਕਰਦੇ ਹੋਏ, ਕੁੱਲ ਪੰਜ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਕਰੋ।

1. ਨਿਮਨਲਿਖਿਤ ਵਿੱਚੋਂ ਕੋਈ ਦਸ, ਹਰੇਕ 25-30 ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ ਕਰੋ :
- (ੳ) ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਦੇ ਦੋ ਵਿੱਤੀ ਗੁਣ।
- (ਅ) ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਕਾਰੋਬਾਰ ਦਾ ਅਰਥ।
- (ੲ) ਮਾਰਕੀਟਿੰਗ ਕੁਸ਼ਲਤਾ ਨੂੰ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕਰੋ।
- (ਸ) ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਪੇਂਡੂ ਕਰਜ਼ੇ ਦੇ ਸੰਸਥਾਗਤ ਸਰੋਤਾਂ ਦੀ ਲੋੜ।
- (ਹ) ਪੇਂਡੂ ਕਰਜ਼ੇ ਦਾ ਮਤਲਬ ਅਤੇ ਹੱਦ।
- (ਕ) ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਮਾਰਕੀਟਿੰਗ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਵਿੱਚ ਅਕੁਸ਼ਲਤਾ ਲਈ ਕੋਈ ਦੋ ਕਾਰਨ।

(ਖ) ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਮਾਰਕੀਟਿੰਗ ਵਿੱਚ ਵਰਟੀਕਲ ਮਾਰਕੀਟ ਸੰਬੰਧਾਂ ਨੂੰ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕਰੋ।

(ਗ) ਮਾਰਕੀਟ ਮਾਰਜਿਨ ਦਾ ਅਰਥ।

(ਘ) ਕੀਮਤ ਅਤੇ ਆਮਦਨ ਅਸਥਿਰਤਾ ਵਿਚਕਾਰ ਅੰਤਰ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕਰੋ।

(ਙ) ਕਮੋਡਿਟੀ ਵਿਕਲਪ ਮਾਰਕੀਟ ਦਾ ਅਰਥ।

(ਚ) ਬਫਰ ਸਟਾਕ ਸਿਸਟਮ ਦੀ ਕਾਰਜਪ੍ਰਣਾਲੀ।

(ਛ) 'ਭੋਜਨ ਸੁਰੱਖਿਆ' ਨੂੰ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕਰੋ।

(ਜ) ਵਿਸ਼ਵ ਵਪਾਰ ਸੰਗਠਨ ਦੁਆਰਾ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਤੋਂ ਸਬਸਿਡੀ ਹਟਾਣਾ।

(ਝ) ਸਥਾਈ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਦਾ ਮਤਲਬ।

(ਵ) 12ਵੀਂ ਯੋਜਨਾ ਵਿੱਚ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਦਾ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ। 10×2=20

ਯੂਨਿਟ—I

2. ਬੋਰੋਅਰ (Borrower) ਦੇ ਕਰੈਡਿਟ ਜੋਖਿਮ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਮੰਗ ਤੰਤਰ ਬਾਰੇ ਵਿਸਤ੍ਰਿਤ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰੋ। 7½+7½
3. ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਦਿਹਾਤੀ ਕਰਜ਼ਿਆਂ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸੰਸਥਾਗਤ ਸਰੋਤਾਂ ਦੇ ਢਾਂਚੇ ਅਤੇ ਕਾਰਜਾਂ ਬਾਰੇ ਚਰਚਾ ਕਰੋ। 15

ਯੂਨਿਟ—II

4. ਕਿਸਾਨ ਸਹਿਕਾਰਿਤਾ ਤੋਂ ਤੁਸੀਂ ਕੀ ਸਮਝਦੇ ਹੋ ? ਭਾਰਤ ਵਰਗੇ ਵਿਕਾਸਸ਼ੀਲ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਅਜਿਹੀਆਂ ਸਹਿਕਾਰਤਾਵਾਂ ਦੀਆਂ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਅਤੇ ਸੰਭਾਵਨਾਵਾਂ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰੋ। 5+5+5
5. ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਵਿੱਚ ਕੀਮਤ ਅਤੇ ਆਮਦਨ ਵਿੱਚ ਅਸਥਿਰਤਾ ਦੇ ਕੀ ਕਾਰਨ ਹਨ ? ਇਸ ਸਮੱਸਿਆ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਣ ਲਈ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਉਪਾਵਾਂ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰੋ। 7½+7½

ਯੂਨਿਟ—III

6. ਵਿਕਾਸਸ਼ੀਲ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਭੋਜਨ ਸੁਰੱਖਿਆ ਲਈ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਖਤਰੇ ਕੀ ਹਨ ?
ਇਨ੍ਹਾਂ ਖਤਰਿਆਂ ਨੂੰ ਘਟਾਉਣ ਲਈ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਭੋਜਨ ਸਹਾਇਤਾ ਕਾਰਜਕ੍ਰਮਾਂ
ਦਾ ਉਲੇਖ ਕਰੋ। 5+10
7. ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਵਪਾਰ ਦੀਆਂ ਮੁੱਖ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰੋ। ਵਿਸ਼ਵ
ਵਪਾਰ ਸੰਗਠਨ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਦੇ ਬਾਅਦ ਇਸ ਵਪਾਰ ਵਿੱਚ ਕਿਹੜੀਆਂ
ਤਬਦੀਲੀਆਂ ਦੇਖੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ ? 5+10

ਯੂਨਿਟ—IV

8. ਸੁਧਾਰ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਦੇ ਯੁੱਗ ਵਿੱਚ ਭਾਰਤੀ ਖੇਤੀ ਲਈ ਮੌਕੇ ਅਤੇ ਚੁਣੌਤੀਆਂ
ਬਾਰੇ ਵਿਸਤ੍ਰਿਤ ਨੋਟ ਲਿਖੋ। 15
9. 'ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਨੀਤੀ' ਦੇ ਮੁੱਖ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ
ਕਰੋ। 15